

МЕЖІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ТА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Запара С. І.,

*доктор юридичних наук, професор
професор кафедри приватного та соціального права
Сумського національного аграрного університету*

Кравченко І. О.,

*доктор юридичних наук, доцент
доцент кафедри адміністративного та інформаційного права
Сумського національного аграрного університету*

Запара С. І., Кравченко І. О. Межі адміністративної та кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності.

Стаття присвячена дослідженню питання розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності. Висвітлена поточна проблематика реалізації вказаних видів відповідальності в залежності від законодавчого підходу щодо відображення відповідних положень в нормативно-правових актах. Проведений аналіз диспозицій і санкцій окремих адміністративних правопорушень та кримінальних правопорушень у сфері прав інтелектуальної власності. Встановлені недоліки практичного застосування адміністративної та кримінальної відповідальності за вказані правопорушення і визначено недосконалість вітчизняного законодавства в питаннях відсутності систематизації правопорушень проти прав інтелектуальної власності, як в межах адміністративного, так і кримінального законодавства України. У статті також проведено узагальнення відмінностей між адміністративною та кримінальною відповідальністю за правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності на підставі основних ознак юридичної відповідальності із висвітленням сучасних теоретичних і практичних проблем та визначенням окремих напрямків їх вирішення. Також проведено аналіз поточного стану реалізації юридичної відповідальності у сфері захисту прав інтелектуальної власності із врахуванням їх особливостей та обґрунтуванні напрямків щодо усунення існуючих недоліків. Обґрунтовано, що з практичної точки зору, правова охорона об'єктів інтелектуальної власності в Україні потребує комплексної трансформації адміністративної та кримінальної відповідальності у напрямку розроблення ефективного процесуального механізму їх реалізації, усунення недоліків та суперечностей в положеннях чинного законодавства України. Запропоновано посилення кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності, акцентовано на потребі виділення самостійного інституту кримінально-правової охорони сфери інтелектуальної власності в Україні.

Ключові слова: правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності, кримінально-правова охорона, кримінальна відповідальність, кримінальний проступок у сфері прав інтелектуальної власності.

Zapara S. I., Kravchenko I. O. Borders of administrative and criminal responsibilities for offenses in the field of law intellectual property.

The article is devoted to the study of the delimitation of administrative and criminal liability for infringements in the field of intellectual property rights. The current issues of implementation of these types of responsibilities depending on the legislative approach to the reflection of the relevant provisions in regulations are highlighted. The analysis of dispositions and sanctions of separate administrative offenses and criminal offenses in the field of the intellectual property rights is carried out. Theoretical generalization of differences between administrative and criminal liability for infringements in the field of intellectual property rights on

the basis of the main features of legal liability with coverage of current theoretical and practical problems and identify areas for their solution. The shortcomings of practical application of administrative and criminal liability for these offenses are identified and the imperfection of domestic legislation in the absence of systematization of offenses against intellectual property rights, both within the administrative and criminal legislation of Ukraine. The article also summarizes the differences between administrative and criminal liability for infringements in the field of intellectual property rights on the basis of the main features of legal liability with covering of current theoretical and practical problems and identifying specific areas for their solution. The analysis of the current state of realization of legal responsibility in the field of protection of intellectual property rights is also carried out, taking into account their peculiarities and substantiation of directions for elimination of existing shortcomings. It is substantiated that from the practical point of view, legal protection of intellectual property in Ukraine requires a comprehensive transformation of administrative and criminal liability in the direction of developing an effective procedural mechanism for their implementation, eliminating shortcomings and inconsistencies in current legislation of Ukraine. Strengthening of criminal responsibility for criminal offenses in the field of intellectual property rights is proposed, emphasis is placed on the need to establish an independent institute of criminal law protection of intellectual property in Ukraine.

Key words: offenses in the field of intellectual property rights, criminal law protection, criminal liability, criminal offense in the field of intellectual property rights.

Актуальність дослідження. В Україні гарантований захист інтелектуальної власності відповідно до ст. 54 Конституції України [9]. Встановлення такого виду державного гарантування в Основному Законі держави є цілком виправданим, відповідає потребам сьогодення, оскільки подальший прогрес та економічний розвиток України перебуває в пропорційній залежності від рівня захисту здобутків у сфері інтелектуальної діяльності. Динамічний розвиток сфери інтелектуальної власності обумовлений прогресом інформаційних технологій, зокрема можливостями відтворювання об'єктів авторського права в мережі Інтернет. Виникає необхідність дослідження питання розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності. Захист об'єктів інтелектуальної власності виявляється у реалізації відповідної юридичної відповідальності за окремі діяння, які за своїм змістом складають адміністративні та кримінальні правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності.

Дискусія щодо розмежування адміністративних та кримінальних правопорушень у сфері прав інтелектуальної власності обумовлена певними підставами, які дозволяють в окремих випадках ставити під сумнів належність окремого діяння до адміністративного чи кримінального правопорушення. Зокрема, це стосується тих стягнень та покарань, які застосовуються по відношенню до особи, визначення їх розміру та правил призначення. На зв'язку адміністративної та кримінальної відповідальності акцентовано й законодавцем, зокрема, відповідно до ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності [8]. Предметом дослідження є юридична відповідальність у сфері захисту прав інтелектуальної власності та перспективи її розвитку в контексті появи нових об'єктів прав інтелектуальної власності, які потребують відповідного захисту. Практична значущість досліджуваної проблематики міститься в аналізі поточного стану реалізації юридичної відповідальності у сфері захисту прав інтелектуальної власності із врахуванням їх особливостей та обґрунтуванні напрямків щодо усунення існуючих недоліків.

Стан дослідження. Більшість наукових досліджень у сфері захисту прав інтелектуальної власності проводяться відносно характеристики адміністративного проступку та кримінального правопорушення або дійсних превентивних заходів щодо їх вчинення. В свою чергу, питання настання адміністративної або кримінальної відповідальності висвітлюються через призму визначення підстав такої відповідальності при наявності відповідних елементів складу правопорушення. Також в науковій літературі відсутні дослідження щодо кримінальних проступків у сфері прав інтелектуальної власності, переваги або недоліки їх запровадження. Питання адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності були предметом наукового аналізу в дослідженнях вітчизняних науковців. Серед них: Гавловський В. Д. [26], Дорохіна Ю. А., Кепко О.І., Матвійчук В. К., Нерсисян А., Топчій В. В., Таран О. В. [26] та інші. Питання співвідношення адміністративної та кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності досить

обмежено висвітлено у сучасних наукових дослідженнях, що свідчить про необхідність проведення ґрунтовного наукового аналізу та розроблення обраного авторами предмета дослідження.

Мета дослідження. Теоретичне узагальнення відмінностей між адміністративною та кримінальною відповідальністю за правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності на підставі основних ознак юридичної відповідальності із висвітленням сучасних теоретичних і практичних проблем та визначенням напрямків їх вирішення.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Адміністративна та кримінальна відповідальність є різновидами юридичної відповідальності. У теорії права юридичну відповідальність розуміють як передбачені санкціями норм права несприятливі наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру, яких зазнає особа [27, с.165].

Аналіз юридичної відповідальності як форми державно-правового примусу дозволяє виділити її окремі специфічні ознаки: 1) має спільну юридичну природу з державно-правовим примусом; 2) здійснюється на підставі закону; 3) настає при наявності необхідних підстав; 4) неможлива поза процесуальною формою (порядок залучення до юридичної відповідальності визначається нормами процесуального права і має певний процесуальний порядок); 5) реалізується лише спеціально уповноваженими суб'єктами; 6) виражається в обов'язку зазнати конкретного виду і міри позбавлення благ особистого, майнового, організаційного характеру [6, с. 28].

Оскільки адміністративна та кримінальна відповідальність є різновидами юридичної відповідальності, для яких характерною є певна спорідненість, виникає необхідність виділення особливостей, що ідентифікують принципову відмінність між двома видами відповідальності за правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності.

Основою для Кримінального кодексу України та КУпАП, які передбачають відповідальність за правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності є Конституція України. Відповідно до ст. 54 Конституції України громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [9]. На міжнародному рівні правові засади захисту авторського права закріплено в Загальній декларації прав людини 1948 року [4], Женевській (Всесвітній) конвенції про авторське право 1952 року [2], Бернській конвенції про охорону літературних і художніх творів 1886 року [1], Мадридській угоді про міжнародну реєстрацію знаків 1891 року [13], Міжнародній конвенції з охорони нових сортів рослин від 1961 року тощо [17]. Серед міжнародних договорів щодо правової охорони інтелектуальної власності важливе місце посідає Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС), яку ратифікувала Україна у 2008 році, вона стала міжнародним інструментом впливу на національне законодавство в галузі авторського права кожної з країн, які належать до Світової організації торгівлі (СОТ) [12, с. 37].

Відсилання до встановленої чинним законодавством можливості настання кримінальної або адміністративної відповідальності в сфері захисту прав інтелектуальної власності міститься в багатьох спеціальних законах. Серед них: Закони України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [19], «Про охорону прав на промислові зразки» [22], «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [20], «Про правову охорону географічних позначень» [24]», «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» [21], «Про охорону прав на сорти рослин» [23], та «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» [18]. Проте положення цих законів не встановлюють конкретних санкцій, а лише перераховують види потенційної відповідальності за незаконне використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Основним джерелом норм, що встановлюють адміністративну відповідальність за правопорушення проти прав інтелектуальної власності, є КУпАП. Особливість викладу в КУпАП складів адміністративних правопорушень у сфері права інтелектуальної власності в тому, що ці статті розміщені у двох главах КУпАП: Главі 6 «Адміністративні правопорушення, що посягають на власність» та Главі 12 «Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницької діяльності». До статей, що передбачають адміністративну відповідальність у сфері інтелектуальної власності, належать ст. 51-2. (Глава 6 КУпАП) та ст. ст. 156-3, 164-3, 164-6, 164-7, 164-8, 164-9 та 164-13 (Глава 12 КУпАП).

Вказані в нормах цих статей склади правопорушень мають певні відмінності щодо їх безпосередніх об'єктів (наприклад, інтереси суб'єктів права інтелектуальної власності, використання об'єктів

права інтелектуальної власності в різних галузях економіки, підприємництва і т. і.), об'єктивної сторони (незаконне використання, розповсюдження, передача, збирання, протиправне повідомлення і т. і.), а також щодо суб'єктів (загальний або спеціальний) [14, с.86]. Митний кодекс України (далі – МК України) також містить норму, що встановлює адміністративну відповідальність за порушення митних правил в сфері інтелектуального права. Згідно з ст. 476 МК України переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності ввезення на митну територію України або вивезення за межі цієї території товарів, призначених для виробничої або іншої підприємницької діяльності, з порушенням охоронюваних законом прав інтелектуальної власності тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією товарів, що переміщуються з порушенням права інтелектуальної власності [16].

Єдиною підставою для настання кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності є встановлення в діяннях особи складу кримінального правопорушення, передбаченого Кримінальним кодексом України (далі – КК України). Однак, у чинному КК України відсутній спеціальний розділ, який був би присвячений посяганням на сферу інтелектуальної власності. У зв'язку з цим питання систематизації кримінальних правопорушень у зазначеній сфері є одним із важливих напрямків розповсюджених досліджень у сфері наукових інтересів вчених-криміналістів. В. Б. Харченко обґрунтовує пропозицію щодо введення до структури КК України самостійного розділу Особливої частини КК України «Злочини у сфері інтелектуальної власності». Аналогічну позицію поділяють і розвивають у своїх працях такі вчені, як І. М. Романюк, П. П. Андрушко, П. С. Берзін та ін. [12, с.31].

В. В. Костюком зазначено про доцільність у КК України створити окремий розділ «Кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності», до яких віднести злочинні діяння, передбачені ст.ст. 176 (Порушення авторського права і суміжних прав), 177 (Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію), 203-1 (Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва), 229 (Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару), 231 (Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю), 232 (Розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках) КК України [10, с. 4].

КУпАП та КК України як основні джерела встановлення кримінальної та адміністративної відповідальності потребують трансформації у напрямку систематизації норм, що передбачають відповідальність за правопорушення проти прав інтелектуальної власності. Логічним при цьому може стати розміщення вказаних правопорушень в самостійний розділ для КК України та главу для КУпАП. Це може вирішити проблему несистематизованого підходу щодо відповідальності за правопорушення у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Зазначені трансформації дозволять виокремити родовий об'єкт правопорушень у сфері прав інтелектуальної власності, оскільки інтелектуальна власність має принципові відмінності від традиційного розуміння власності. Така упорядкованість відповідних норм сприятиме підвищенню рівня значущості інтелектуальної власності як об'єкта охорони в системі цінностей та важливих об'єктів охорони в державі.

Підставою адміністративної відповідальності згідно з ч. 1 ст. 9 КУпАП є протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [8]. Відповідно до ч. 1 ст. 11 КК України кримінальна відповідальність передбачена за здійснення суспільно небезпечного винного діяння (дія або бездіяльність), вчиненого суб'єктом кримінального правопорушення. Відповідно до ч. 1 і ч. 2 ст. 12 КК України кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини. Кримінальним проступком є встановлене Кримінальним кодексом України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі [11].

Щодо відносно нового виду кримінального правопорушення як кримінальний проступок, необхідно зазначити, що коло кримінальних проступків проти прав інтелектуальної власності у чинному КК України є обмеженим. Серед них ст. 232 КК України «Розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках». Санкція відповідної статті передбачає штраф від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Так, суспільна небезпечність є основним критерієм розмежування кримінального та адміністративного правопорушення, за вчинення яких настає відповідальність. А.Т. Комзюк зазначає, що відмінність термінів «суспільна безпека» та «суспільна шкідливість» є досить умовними, а дискусії щодо цього, мають, переважно, термінологічний характер, та все ж більш прийнятним, як уявляється, є термін «суспільна шкідливість» [7, с. 372].

Об'єктивна сторона більшості адміністративних правопорушень виражається у дії, наприклад, незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (ст. 51-2 КУпАП), незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені (ч. 1 ст. 164-3 КУпАП) та ін. В той же ст. 164-17 КУпАП встановлює відповідальність за вчинення правопорушення шляхом як бездіяльності (невчинення власником веб-сайту, постачальником послуг хостингу передбачених законодавством про авторське право і суміжні права дій щодо унеможливлення доступу користувачів мережі Інтернет до об'єктів авторського права...), так і через дії (наведення завідомо недостовірних відомостей у відповіді на заяву суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав, власником веб-сайту, постачальником послуг хостингу) [7, с. 372].

Щодо об'єктивної сторони кримінальних правопорушень проти прав інтелектуальної власності, то вказані правопорушення сформульовані законодавцем як злочини з матеріальним складом. Суспільно небезпечні наслідки є обов'язковою складовою об'єктивної сторони таких діянь, передбачених в диспозиції норми Особливої частини КК України, та проявляються у спричиненні матеріальної шкоди у визначеному кількісному еквіваленті (наприклад, шкода у значному розмірі, у великому розмірі, в особливому великому розмірі). Зокрема діяння, передбачене ч. 1 ст. 176 КК України є закінченим з моменту настання матеріальної шкоди в значному розмірі, під якою необхідно розуміти шкоду, розмір якої в двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Якщо заподіяно матеріальну шкоду у великому розмірі (у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян), застосуванню підлягає ч. 2 ст. 176 КК України, а якщо заподіяно матеріальну шкоду в особливо великому розмірі (її розмір в тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян) – ч. 3 ст. 176 КК України (примітка до ст. 176 КК України) [11].

Збитки, спричинені внаслідок вчинення кримінальних правопорушень в сфері прав інтелектуальної власності є об'єктивним показником суспільної небезпечності діяння. Про масштаби злочинності та високу суспільну небезпеку правопорушень у сфері захисту авторських прав в мережі Інтернет свідчить постійне зростання упродовж 2015–2020 років спричинених матеріальних збитків. Унаслідок неправомірного використання об'єктів авторського права, автори і правовласники недоотримують винагороду (роялті) у значних розмірах. Це у подальшому має наслідки для держави, оскільки спричинює недонадходження до державного бюджету України значних коштів від оподаткування такої винагороди, податкова ставка якої варіюється від 15 до 18 %. Прослідковується динаміка до зростання збитків, спричинених злочинністю в сфері авторського права (і суміжних прав) у мережі Інтернет з 2015-го до 2020 року. Зокрема, сума таких збитків у 2015 році становила 3 055 000 грн, у 2016 році – 462 000 грн, у 2017 році – 3 528 000 грн, у 2018 році – 8 700 000 грн, у 2019 році – 8 153 000 грн. Найвищі показники зафіксовані у 2020 році та склали 11 759 000 грн. Зниження відповідних показників 2016 році пов'язане з наслідками реформи правоохоронних органів, у процесі якої було звільнено висококваліфікованих і професійних кадрів. Відсутність досвіду працівників новоствореного підрозділу Департаменту кіберполіції Національної поліції України про необхідний інструментарій для виявлення та запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, зумовив зменшення кількості відображених в офіційній статистиці облікованих досліджуваних кримінальних правопорушень [12, с. 53].

В науковій висловлювалася думка про відмінність об'єктів посягань кримінального правопорушення та адміністративного проступку проти прав інтелектуальної власності. За однієї сторони, родовим об'єктом кримінальних правопорушень та адміністративних проступків є суспільні відносини, які виникають з приводу реалізації прав інтелектуальної власності суб'єктами – носіями цих суб'єктивних прав. З іншої сторони, адміністративна відповідальність пов'язана з організаційно-управлінськими відносинами в суспільстві.

Адміністративне правопорушення у сфері інтелектуальної власності як адміністративно-правова категорія є порушенням порядку реалізації права інтелектуальної власності, регламентованого державою. Це означає, що його родовим об'єктом є встановлений порядок управління, оскільки інтелектуальна власність має принципові відмінності від традиційного розуміння власності. Право інтелек-

туальної власності передбачає два види прав: особисті (немайнові) і майнові. Особисті (немайнові) права є невідчужуваними і лише у виняткових випадках, передбачених законом, вони можуть переходити до іншої особи. Крім того, лише держава встановлює порядок та умови визнання людини творцем об'єкта права інтелектуальної власності. Майнові ж права пов'язані з використанням об'єкта права власності. Це право на використання об'єкта права інтелектуальної власності, виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, зокрема забороняти таке використання. А отже, особливості реалізації майнових прав інтелектуальної власності також мають адміністративно-правовий характер [14, с.86].

Караність є наслідком вчинення правопорушення, що проявляється у негативній реакції з боку держави шляхом застосування до винної особи відповідних стягнень. Викликає інтерес концепція юридичної відповідальності в розумінні О. Е. Лейста. Науковець зазначає, що юридичною відповідальністю застосовуються і здійснюються санкції; їх головною метою є здійснення прав на покарання, стягнення, примусове виконання, які виникають унаслідок правопорушення. О.Е. Лейст дійшов висновку, що санкція є необхідним атрибутом правової норми, мірою державного примусу, що є реакцією на протиправну поведінку, а «норма права тотожна диспозиції». Також вчений стверджує, що між санкціями та здійсненням відповідальності є пряма залежність, оскільки за відсутності санкцій, не існує й відповідальності. Особливість відповідальності залежить від виду санкцій та зворотного зв'язку: якщо порушники не відповідають за законом, то санкції стають декларативними і незагрозливими [15, с. 22].

За адміністративні правопорушення проти прав інтелектуальної власності передбачено тільки два види адміністративних стягнень: штраф та конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошових коштів, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення [3, с. 122]. Відповідно до санкції ст. 51-2 КУпАП за незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом, передбачено адміністративне стягнення у вигляді штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення [8].

Санкції статей КК України у сфері захисту права інтелектуальної власності передбачають такі види покарання: штраф, виправні роботи, конфіскація, спеціальна конфіскація, позбавлення волі. Однак, положення Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) (ст. 61 ТРИПС), окрім позбавлення волі, також передбачає конфіскацію товарів і матеріалів, що порушують право інтелектуальної власності, та їх знищення. Однак, в 2016 році із санкцій ст.ст. 176, 177, 203-1, 229 КК України такий покарання як конфіскація було виключено. Проте допускаємо, що спецконфіскація, передбачена ст. 96-1 КК України, створить можливість законно повторно вводити контрафактну продукцію в обіг. Відповідно до положень Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності така продукція має бути знищена.

Із аналізу статей, що встановлюють кримінальну відповідальність у сфері прав інтелектуальної власності, вбачається дисбаланс між їх диспозиціями (щодо розміру матеріальної шкоди) і санкціями, встановленими за такі порушення. Зокрема, межа настання кримінальної відповідальності більша ніж мінімальний штраф. Згідно зі ст.ст. 176 і 177 КК України розмір значної матеріальної шкоди на 01 січня 2022 року становить 24 810 грн, а штраф у вигляді покарання – від 3 400 до 17 000 грн. Зокрема, майже у 73,8 % випадків до осіб, що вчинили кримінальне правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності, було застосовано покарання як позбавлення волі на певний строк. Із них: до 1 року – 13,4 %; від 1 до 2 років – 33,2 %; від 2 до 3 років – 12,8 %; від 3 до 4 років – 3,7 %; від 4 до 5 років – 0,9 %. Штраф було призначено 37,2 % осіб [10, с. 103]. За період 2015–2020 років обвинувальних вироків за фактом вчинення адміністративних порушень в сфері права інтелектуальної власності винесено в місті Києві – 32, Львівській області – 24, Дніпропетровській – 23, Харківській – 13. Найменше обвинувальних вироків винесено у Волинській, Закарпатській, Кіровоградській областях – по 4 вирокі, Івано-Франківській – 3, у Вінницькій та Миколаївській областях – по 2, у Херсонській – 0 [12, с.53]. Важливе значення має практика призначення покарання, зокрема, звільнення від відбування покарання з випробуванням. У більшості випадків випадках засуджені до позбавлення волі особи були звільнені від відбування покарання з випробуванням на 1 рік (64,4 %), на 2 роки (12,7 %) або на 3 роки (2,8 %). Деяких засуджені (20,1 %) були звільнені від покарання на підставі амністії [10,с.103].

До недоліків застосування двох видів юридичної відповідальності за правопорушення у сфері прав інтелектуальної належать розбіжності між наявністю порушень, передбаченими спеціальними законами України, та відсутністю відповідних покарань в КУпАП і КК України.

Зокрема, ст. 35 Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» містить перелік правопорушень у сфері наукової і науково-технічної експертизи, такі як, наприклад, фальсифікація висновків наукової і науково-технічної експертизи; порушення суб'єктами експертизи авторського права і прав на об'єкти промислової власності стосовно об'єкта експертизи, результатів експертизи, порушення умов конфіденційності щодо інформації, отриманої експертом у процесі експертної роботи, тощо. Проте, відсутні положення, які би передбачали санкції за вчинення цих правопорушень, а лише міститься вказівка, що особи, винні у вчиненні зазначених правопорушень у сфері наукової і науково-технічної експертизи, притягаються до дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної та кримінальної відповідальності відповідно до законодавства. Проте не всі відповідні правопорушення знаходять своє відображення у КК України, КУпАП. Це ускладнює розуміння того, який вид юридичної відповідальності повинен бути застосований у кожному конкретному випадку [5, с. 79].

Адміністративне стягнення за вчинення адміністративного проступку у сфері прав інтелектуальної власності є виправдано менш суворішими ніж за вчинення кримінального правопорушення. Зокрема, обидва види юридичної відповідальності характеризуються певними недоліками. Серед них - невідповідність санкції статті змісту правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності (розмір штрафу у певних випадках є меншим ніж розмір спричиненої шкоди). Відсутність у санкціях статей КК України такого виду покарання як конфіскація, що для захисту прав інтелектуальної власності є недоцільним. Значний відсоток звільнення осіб, які вчинили правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності від відбування покарання з випробуванням. У такий спосіб покарання не виконує ні попереджувальної, ні каральної функції, а тому нівелюється здатність держави забезпечити належний рівень захисту прав інтелектуальної власності.

Висновки. Адміністративна та кримінальна відповідальність за правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності характеризується певними особливостями. Зокрема, основною нормативною підставою, що встановлює межі для адміністративної відповідальності за відповідні діяння є КУпАП, для кримінальної відповідальності є КК України. Відсутність систематизації правопорушень проти прав інтелектуальної власності притаманна як для адміністративного так і для кримінального законодавства України. Фактичною підставою для настання адміністративної відповідальності є вчинення адміністративного правопорушення, що є суспільно шкідливим діянням. Для настання кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері прав інтелектуальної власності є необхідність встановлення у діянням особи складу кримінального правопорушення (злочину), який характеризується суспільною небезпечністю. Кримінальні проступки у сфері прав інтелектуальної власності чинним законодавством не передбачено. За вчинення відповідних адміністративних правопорушень передбачено такі адміністративні стягнення як штраф та конфіскація незаконно виготовленої продукції, обладнання і матеріалів, грошей. При цьому за вчинення кримінальних правопорушень у сфері прав інтелектуальної власності передбачено такі види покарань як штраф та позбавлення волі. Відносно як адміністративних так і кримінальних правопорушень додержуємося думки, що відповідні стягнення та покарання не відповідають як шкідливості так і тяжкості вчинюваних правопорушень проти прав інтелектуальної власності. У підсумку вбачається, що адміністративна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності порівняно із кримінальною відповідальністю характеризується оперативністю, спрощеним порядком адміністративного провадження та накладення стягнень, що створює об'єктивні можливості швидкого поновлення порушених прав. Розвиток суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності та поява нових об'єктів інтелектуальної власності зумовлює необхідність їх ефективного регулювання та захисту. Однак, в практичному аспекті правова охорона об'єктів інтелектуальної власності потребує комплексної трансформації адміністративної та кримінальної відповідальності у напрямку розроблення ефективного процесуального механізму їх реалізації, усунення недоліків та суперечностей в положеннях чинного законодавства України.

Список використаних джерел:

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24.07.1886 року № 995_051. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text.

2. Всесвітня конвенція про авторське право від 06.09.1952 року № 995_052. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052#Text.
3. Жогов В.С. Адміністративно-правові засади забезпечення в Україні захисту об'єктів авторських і суміжних прав, що виражені у цифровій формі. : дис...канд. філ. наук : 081.08. Одеса, 2020. 223 с.
4. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 року, № 995_015. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
5. Золота В.Л. Адміністративно-правова охорона права інтелектуальної власності у сфері наукової діяльності в Україні : дис...канд.юр.наук : 12.00.07. Суми, 2019. 229 с.
6. Каленіченко Л.І. Юридична відповідальність як форма державно-правового примусу: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец 12.00.01. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 41 с.
7. Капітаненко Н.П. Адміністративні правопорушення у сфері реалізації прав інтелектуальної власності: загальна характеристика. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 370–374.
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х. Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122.
9. Конституція України від Відомості Верховної Ради України. 1996. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
10. Костюк В.В. Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності :дис... канд. юр. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 219 с.;
11. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 25-26, ст.131
12. Лісовий А.К. Запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет : дис... канд. юр. наук: 081. Київ, 2021. 251 с.
13. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14.04.1891 року № 995_134. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_134#Text.
14. Макушев П.В., Руденко І.О. Теоретичні засади адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. *Право і суспільство*. 2020. № 5. 83-89 с.
15. Микитин В.І. Теоретичні аспекти цивільно-правової відповідальності та підстави її виникнення : дис... канд. юр. наук : 12.00.03. Київ, 2016. 224 с.
16. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. / Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
17. Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин від 02.12.1961 року № 995_856 / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_856#Text (дата звернення 18.04.2022 р.)
18. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування : Закон України від 17.01.2002 р. № 2953-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 17. ст.121.
19. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 7. ст. 32.
20. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 р. № 3689-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 7. ст. 36.
21. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів: Закон України від 05.11.1997 р. № 621/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1998. № 8. ст. 28.
22. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 15.12.1993 р. 3688-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 7. ст. 34.
23. Про охорону прав на сорти рослин : Закон України від 21.04.1993 р. № 3116-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 21. ст.218.
24. Про правову охорону географічних зазначень : Закон України від 16.06.1999 р. № 752-XIV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1999. № 32. ст.267.
25. Романюк І.М. Інтелектуальна власність: кримінально-правові аспекти дослідження. *Наукові записки Львівського університету бізнесу і права*: зб. наук. праць з юридичних наук. 2016. Вип. 15. с. 119–124.
26. Таран О.В., Гавловський В.Д. Захист інтелектуальної власності в мережі Інтернет. *Інформація і право*. 2020. № 4(35). С. 73-81.
27. Теорія держави і права: підручник / за ред. О. В. Петришина. Харків. 2014. 368 с.